

frontális ósztályoktatás helyett differenciált nivócsoportos oktatást látna helyesnek. Bírálja a hosszúra nyúló olvasástanítást, mely általánosan jobb módszerekkel fele időre lecsökkenthető lenne. A mindössze heti 18 órai oktatási időbe nehéz mindent belezsúfolni. A gyermekek keveset mozognak, alig játszanak. A beiskolázási rend elég merev: kb. 15% iskolázásra alkalmas ötéves kénytelen évet várni. Az ismétlők, lemaradtak, visszautaltak száma országosan igen nagy.

A szerző a leggyakorlatibb, utolsó fejezetében saját elgondolásait adja elő „Ajánlások” címen. 1) Minden szeptember 1-én az 5. évét betöltött gyermekek számára önkéntes, ingyenes egyéves előkészítő osztály szervezendő minden elemi iskolában. A maximális létszám 25 fő lenne; hatéves nem iskolaérettek is járhatnának ide. 2) Közli ezek részletes munkarendjét, ajánlott tananyagát is. Az első félév játékokra, a második eredményekre orientált. Az olvasást nem szabad erőltetni, de játékos olvasási gyakorlatok szervezhetők. 3) A beiskolázás rugalmas kezelése mellett tör lándzsát: az iskolára alkalmas ötéves megkezdhesse tanulmányait, de az alkalmatlan hétéves is várhaszon addig. Elítéli az ötéves korban való iskolakezdést javasoló álláspontokat. Az előkészítő osztályt végzett kitűnő ötéves sem ugorhatik azonban rögtön az elemi 2. osztályába, ez a személyiség egészséges fejlődését veszélyeztetné. Párhuzamos minőségi és diszkrimináló osztály létesítését pedagógiaellenesnek tartja. Elméletileg felveti az évi kétszeri (március és szeptember 1.) évkézdés gondolatát is. Véleménye szerint erőtlenül fejlesztendő lenne a 4) *iskolapszichológusi*, 5) az *iskolaorvosi*, 6) a *gyógypedagógiai hálózat*; közli ezek részletes feladatait is.

Lényeges, bár hasonlóképpen inkább tisztán elméleti, a gyakorlatban nehezen megvalósítható javaslatai vannak az elemi iskolai oktatás javítására: a) Maximálisan 25 fős osztálylétszámokat kíván. b) Kívánatosnak látná a nivócsoportos oktatás bevezetését. Minthogy a rugalmas iskolakezdéssel ugyanazon osztályba kerülhetnek 5—6—7 évesek, már ügysem lehet szó a régi értelemben vett évfolyamoktatásról. Legyen olvasás, helyesírás és számolás tantárgyakban 3—3 nivócsoport. Kár, hogy ennek nincsenek hagyományai és bevált módszerei. Számos előnye viszont valószínű, főként azért, mert a gyermekek képességeik szerint csoportosulnak, így önbizalmuk határozottabb. Igazságos is ez a gondolat, mert például a számtanból a legjobb csoportban levő gyermek olvasásból a leggyengébb is lehet. c) Minél előbb új, gyorsabb eredményre vezető olvasástanítási módszert kellene bevezetni. d) Az órászám főként azért lenne növelendő, hogy jusson idő az egyénileg való foglalkozásokra. e) A vezetési stílus eredményekre törő legyen, mérhető, ellenőrizhető teljesítmények meghatározásával, ami növeli az önérték- és teljesítőképességtudatot.

A kötet az OPKM-ből kölcsönözhető.

HODINKA LÁSZLÓ

TANÍTÓKÉPZŐ INTÉZETEK TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEI

VII. kötet. Debrecen, 1970. 5-47 oldal

Szerencsés gondolat volt a Tanítóképző Intézetek Tudományos Közleményei sorozatának megindítása. Évről évre megjelenő kötetei gazdag lehetőséget nyújtanak olyan tudományos cikkeket, tanulmányokat publikálására, melyek a tanítóképzők sajátos feladataival, életével, problémáival foglalkoznak. A legújabb kötet is tükrökép, amelyből megismerhetjük többek között tanítóképzésünk fejlődésének és felsőfokúvá válásának folyamatát a felszabadulás évétől 1970-ig. Jelentős helyet foglalnak el a kötetben a pszichológia, a tantárgyi metodika és a neveléstörténet kérdései, de helyet kapott benne a népművelés is.

Bevezető tanulmányában FÜLE SÁNDOR főelőadó (Budapest) „*A magyar tanítóképzés reformjai 1945—1970*” címen azokat az alapvető szervezeti, tartalmi és módszertani változásokat mutatja be, amelyek a felszabadulást követő negyedszázadban végbementek nálunk. A szerző kitűnően ismeri ezt a bonyolult és ellentmondásokkal terhes folyamatot. A fejlődésnek nemcsak főbb szakaszait határozza el biztos kézzel, de azokon belül is jól érzékelteti azokat a változásokat, amelyek előrelépést, olykor visszacsúszást jelentettek. A lehetőségekkel való célszerű gazdálkodás érthető módon nagyfokú mértéktartásra és súlypontok kialakítására készítette a szerzőt. Ennek megfelelően jól áttekinthető vázlatát adja a tanítóképzés szervezeti, tartalmi és módszerbeli változásainak. Jelentőségének megfelelően részletesebben foglalkozik az 1969-ben kiadott Irányelvekkel, amely az általános iskolai pedagógusképzés korszerűsítésének legfőbb feladatait és módjait körvonalazza.

A pszichológia kérdéskörét három tanulmány érinti. VÁRKONYI H. DEZSŐ, a nemrég elhunyt neves pszichológus a *fogalomról* értekezik. A tanulmány megírásában többek között az a szándék vezette, hogy a fogalommal és a fogalomalkotás módjával kapcsolatos nézeteket összeegyeztesse a pszichológia mai álláspontjával, melynek reprezentáns képviselőjét RUBINSTEINben látja. RUBINSTEIN felfogásának megfelelően a fogalom lényegét tükröző funkcióját emeli ki, s jelentő-

ségét a lényeg megismerésével hozza kapcsolatba. E funkciója alapján tekinti a fogalomalkotást, a gondolkodáspszichológia legfontosabb kérdésének. A pszichológia oldaláról nézve a fogalomnak többféle meghatározását adja. Ezek szerint a fogalmakat felfoghatjuk úgy mint értelmi ismeretet; egy- vagy több jegyű gondolattartalmakat és úgy is, mint amelyek a dolgok lényegét tükrözik. A lényeg fogalmát elemezve annak három fajtáját különbözteti meg: a logikai, fizikai és az individuális lényeget. Ami a különböző lényegeket megismerését illeti, kissé talán mereven állítja szembe a szaktudományok és a filozófia szerepét, amikor a szaktudományok feladataként csupán a logikai lényeg kutatását ismeri el. A tanulmány második része a fogalmak tulajdonságaival foglalkozik. Szerinte a fogalmakat négy fő tulajdonság jellemzi: az egyetemesség; az, hogy csak elgondolható; a fogalom tartalma és köre; a viszonylagos önállóság. Mindenképpen figyelemre méltó gondolatok ezek, s felhasználásuk nemcsak a pszichológia oktatásában, hanem az oktatásméletben is haszonnal járhat.

PAPP JÓZSEF intézeti vezető tanár (Nyíregyháza) *a személyiség és közösség fejlődésének tanítóképzőbeli vizsgálati lehetőségeiről* számol be. Ezekre a kérdésekre keres választ: lehet-e megbízható módon figyelemmel kísérni a hallgatói kollektívák, és azon belül az egyesek személyiségének alakulását? Lehet-e könnyen, gyorsan és megbízható módon tájékozódni a szervezett és spontán, nevelő hatások eredményéről? Mintegy választ keresve indította el 1965-ben vizsgálati sorozatát, a nyíregyházi tanítóképzőben. A vizsgálat főbb tapasztalatait elsősorban módszertani vonatkozásban törekszik bemutatni, ezért a tartalmi kérdéseket csak vázlatosan érinti. Legfontosabb megállapításait egyfelől a struktúra és funkció, másfelől a közösség irányulását meghatározó tényezők köré csoportosítja. Az alkalmazott módszerek közül a társválasztási kísérletet és az értékelési rangsorok készítésének módszerét ismerteti részletesebben. Társválasztási módszerének alapja a MORENO-féle szociometriai teszt, a rangsor készítéséé pedig RADNAI BÉLA rangsorgörbéje. A kapott eredmények közül csupán néhányat emelünk ki, amelyek a közösségek kialakításánál általában is figyelemre méltók. Ilyenek pl.: a csoportkohézió erősödése együtt jár az értékek és kapcsolatok tisztázódásával, vagy pl. a rokon- és ellenszenv nem dominánsan meghatározó tényezők a társas kapcsolatok kialakulásában. Ezeknél fontosabbnak tűnnek az együttlét, az emellett a munkakapcsolatok és a csoport egészét érintő célok és feladatok.

KISS LAJOS intézeti vezető tanár (Debrecen) tanulmánya *a pszichológia oktatásának alakulását* vizsgálja tanítóképzőinkben a felszabadulás után. Mint aki maga is közvetlen tanúja és cselekvő részese a változásoknak, biztos kézzel ragadja meg azok fő irányait és jellemzőit. A fejlődés meghatározó tényezői közül a dialektikus-materialista világnézetet, a pszichológia rohamos fejlődését és differenciálódási folyamatát, egyben térhódítását a pedagógusképzésben emeli ki. Fontos mozzanatként értékeli a pszichológia oktatásában végbemenő világnézeti szemléletmód változását is. A tanulmány fő részét azoknak a próbálkozásoknak és reformintézkedéseknek nyomon követése teszi ki, amelyek a koalíciós évek középfokú tanítóképzésétől a felsőfokú tanítóképzés legújabb tantervének és programjainak kialakításához vezettek. Ebben a folyamatban csupán egy-egy átmeneti állomást jelentettek a felszabadulás utáni évek pszichológiai tanfolyamai; a tanítóképzők szerveztében és tantervében végbement változások. Nagy jelentőségű lépés volt ebben a folyamatban az első marxista jellegű tankönyvek megjelenése; a felsőfokú tanítóképzők megszületése; a fejlődés- és a pedagógiai lélektan bevonulása a tanítóképzésbe. Minőségi változást eredményezett a pszichológiai gyakorlatok bevezetése is. Ez a differenciálódás tette lehetővé, hogy lélektani oktatásunk jobban alkalmazkodhatott a 6–10 éves gyermekek nevelésének igényeihez.

A pedagógia tanítóképzős problémái közül két módszertani kérdés kapott helyet a kötetben. NAGY SÁNDOR intézeti vezető tanár (Debrecen) *a fősikolai előadás didaktikai kérdéseivel* foglalkozik. A témakörből három kérdést emel ki és vizsgál részletesebben. Elsőként az előadás módszerét a cél és feladatok szempontjából elemzi. Egyik legfőbb feladatát abban látja, hogy az előadás során válják világossá az érdekelt tudományág teljes rendszere. Elsőrendű célja és feladata az is, hogy gondolatokat ébresszen és elhatározásokra serkentsen. Második fő kérdés, azoknak a követelményeknek a számbavétele, melyeket az előadások tartalmával szemben támasztanak a tanítóképzés igényei. Kitér a szerző a tankönyv és az előadások viszonyára. Fő jellemzőit abban jelöli meg, hogy az előadás részben kevesebbet, részben többet nyújt, mint a tankönyv, és hogy a tanítás—tanulás folyamatában egymást kölcsönösen feltételezik. Harmadik problémaként az ismeretszerzés útjának alakulását vizsgálja a fősikolai előadásokban. Végző következtetések szerint a fősikolai előadásoknak ugyanazokat a didaktikai mozzanatokot kell tartalmazniuk, amelyek az alsó és középfokon történő ismeretnyújtást is jellemzik.

A módszertan tanításának egyik legkorszerűbb módjával ismerkedünk meg NAGY JENŐ. intézeti vezető tanár (Debrecen) tanulmányában, melyben saját kísérlete alapján annak a lehetőségét vizsgálja, *hogyan vezethetjük be a tanítójelölteket a kísérletezve tanulás módszereibe*. A téma, amellyel kapcsolatban ez a bemutatás történik: az iskolatelevíziós adások felhasználása és alkalmazása. Az alkalmazásra kész ismeretek mellett a kísérletezve tanítás—tanulás nagy értéke azoknak a képességeknek és készségeknek a megszerzése, amelyek birtokában a pedagógus.

maga is képessé válik módszereinek és eszközeinek tökéletesítésére. Ebben a folyamatban nagyon fontos, hogy a jelöltek megtanuljanak tervezni, terveiket végrehajtani; eredményeiket felmérni és értékelni; módszereiket célszerűbbé és hatékonyabbá tenni. A hallgatók a kísérleti oktatásba az alapvető didaktikai ismeretek elsajátítása, kiegészítő olvasmányok és hospitálások után a harmadik fél évben kapcsolódtak be egy időben a gyakorlati tanítások megkezdésével. A már kipróbált jó módszerek mellett kísérletet tettek új eljárások kipróbálására is. Ha a gyakorlat igazolta a feltevéseket, nemcsak új ismeretekkel gazdagodtak, de átélhették annak az örömet is, amely az újat és jobbat keresés sikerével jár.

Témában leggazdagabb a kötet metodikai része. HERNÁDI SÁNDOR intézeti tanár (Budapest) a helyesírás emlékeztetőből való tanításának lehetőségeit vizsgálja. A tiszta változatok mellett átmeneti formákat is bemutat és így a lehetőségek egész tárházát tárja az olvasó elé. Külön fejezetet szentel az emlékeztető fejlesztésének, mint a helyesírási készség kialakítása egyik feltételének. A bemutatott gyakorlati formákban rendkívül sok és jó ötlet található, egyesek mégis azt a benyomást keltik, hogy a változatok keresése itt-ott erőszakolt. Vannak vitatható pontjai is. Ilyen pl. a gyakorlásnak az a formája, amikor 8–10 mondatból álló sorozatokat csak azért tanítat meg, hogy emlékeztetőből leírassa. Vitatható annak a helyeszerű is, vajon célszerű-e úgy gyakoroltatni, hogy a leírandó szavaknak hibás változatait adjuk meg, hogy aztán a tanulók azok helyes formáját írják le.

BELLYEI LÁSZLÓ intézeti vezető tanár (Kaposvár) tanulmánya az *anyanyelvi oktatás felszabadulás utáni 25 évének történeti áttekintését* adja. A fejlődést az 1905., az 1925. és az 1941. évi tantervekhez viszonyítva vizsgálja, s arra a következtetésre jut, hogy anyanyelvi oktatásunk a korábbi másodrangú helyzetéből, jelentőségének megfelelő megbecsülést vívott ki szocialista pedagógiánkban. Ennek ellenére az eredmények nem mindenben megnyugtatók, s még a maga nemében korszerűnek ismert 1963-i tanterv után is bőven találunk megoldásra váró feladatokat. A még ma is meglévő hibák, hiányosságok forrásaira, visszahúzó tendenciáira sokoldalúan rámutat a szerző, mikor az egyes anyanyelvi tárgyak tanításának tartalmi és módszertani kérdéseit 25 év fejlődésének tükrében vizsgálja. Helyesen mutat rá, hogy az anyanyelvi tárgyak céljának, szerepének megítélésben jelentkező bizonytalanság, a maximalizmus, intellektualizmus, a külföldi minták sematikus átvétele, az étellel és gyakorlattal való kapcsolat hiánya, a pszichológiai megalapozatlanság, a tanulók önálló munkájáról való lemondás mind hozzájárultak ahhoz, hogy anyanyelvi oktatásunk még ma is további tökéletesítésre szorul.

Az anyanyelvi és idegen nyelvi oktatás egyik kiváló szovjet képviselőjének, V. A. BOGOROYICKIKNAK állít emléket HORGOSI ÖDÖN intézeti tanár (Jászberény) és H. TÓTH IMRE egyetemi adjunktus (Szeged) dolgozata. Halálának 30. évfordulója adott ösztönzést arra, hogy a szerzők rendszerbe foglalják azokat a megállapításokat és elgondolásokat, amelyekkel Bogoroyickij egyfelől a nyelvtudományt, másfelől a nyelvoktatást gazdagította. Ezek közül elsősorban azokat emelik ki, amelyeknek nyelvoktató tanáraink ma is hasznát vehetik.

A gyakorló pedagógus számára a matematika tanításának nagyszerű lehetőségeit tárja fel tanulmányában UNGVÁRY GYULA intézeti vezető tanár (Budapest). Ötéves kísérleti oktatás eredményei alapján bizonyítja, hogy megfelelő módszerek alkalmazásával a *matematikai ismeretek elsajátításának folyamata meggyorsítható* oly mértékben, hogy pl. az alsó tagozat teljes anyagát már az 1–3. osztályban el lehet sajátítani, s a 4. osztályban a felsőtagozatos tanterv jó néhány témakörét is teljesértékűen fel lehet dolgozni. A szerző irányítása alatt folyó kísérleti oktatás során már az első osztályban bevezették a betűszimbólumok alkalmazását. A későbbiek folyamán megismerték a tanulók a rendezett és rendezetlen halmazok relációit; értelmezték az egyenlőségeket, bevezették az egyszerű függvények értelmezését és az elsőfokú függvények ábrázolását, tanították az elsőfokú egyszerűenlenü egyenleteket. Kísérletük hatékonyságát meggyőzően mutatja, hogy a kísérleti 4. osztályosok százalékos eredményei lényegesen jobbák a normál tagozat valamennyi tanulócsoportjáénál, sőt a felsőtagozatos tantervi anyagok esetében a felsőtagozatos tanulókénál is.

Az alsótagozatos nevelő-oktató munkát inkább csak közvetve érinti az a cikk, amelyben Cs. NAGY ISTVÁN intézeti vezető tanár (Szombathely) bemutatja *mai verses meseirodalmukat*, mégis jó szolgálatot tesz pedagógusainknak és könyvtárosainknak. Legfontosabb megállapítása a pedagógia szempontjából az, hogy a verses mese rangos helyet foglalhat el az olvasóvá nevelésben, sajátosan a mese és a verses forma megkedveltetésében. A dolgozat pedagógiai céljának megfelelően mai verses irodalmunk tartalmi bemutatására törekedett a szerző, ahhoz kapcsolva a legfontosabb irodalomesztétikai méltatásokat. Összesen tíz író mai irodalmi tevékenységét tekinti át a verses mese szempontjából. Olyan jeles írókat találunk közöttük, mint TERSÁNSZKY J. JENŐ, ILLYÉS GYULA, JUHÁSZ FERENC, SZABÓ MAGDA. Ez azért is öröndetes, mert valójában a gyermekek számára is a legnagyobbak tudnak igazán szépet, nagyot nyújtani.

A neveléstörténet köréből két tanulmányt tartalmaz a kötet. É. KISS SÁNDOR intézeti igazgatóhelyettes (Debrecen) a magyar művelődés szempontjából rendkívül érdekes adatokat tár fel a krakkói magyar bursa életének és a magyar kollégiumi életre gyakorolt hatásának

ismertetése során. A XV. és XVI. század szellemi áramlatainak vonalába állítva válik ért-
hetővé ez a hatás. A krakkói egyetem nemzetközi méretű vonzását ugyanis nem csupán a város
kedvező földrajzi elhelyezkedésének, kereskedelmi utak kereszteződésének köszönhetette, hanem
annak is, hogy a reneszánsz és humanizmus eszméi éltették sokáig az itt folyó életet. Az a 3600
magyar diák, akik a XV. század elejétől a XVI. sz. második feléig itt tanultak, magukkal hozták
a kor haladó szellemét. A bursák ugyanis, amelyekben a Krakkóban tanuló idegen nemzetiségűek,
így a magyarok is éltek, nem csupán szállást és étkezést nyújtó intézmények voltak, hanem a szó
igazi értelmében vett nevelő közösségek önkormányzati jogokkal és lehetőségekkel. Önkormány-
zati szervei önállóan gazdálkodtak; feladatuk kiterjedt a tagok tanulmányainak ellenőrzésére,
a fegyelemre, erkölcsi magatartásra, és ápolta idegenben a hazafiság és a nemzeti összetartozás
érzéseit. Hatásuk nemcsak azon mérhető le, hogy tagjai közt ott találjuk azokat a jeles férfiakat,
akik a XVI. sz.-ban a magyar nyelv és irodalom művelésében, a humanizmus és reformáció
eszméinek terjesztésében, nyomdák alapításában a legtevékenyebbek voltak, hanem a magyar-
országi kollégiumok önkormányzati életének kibontakozásában is.

A levelező tanítóképzés problémáiról TÓTH FERENC intézeti tanár (Debrecen) ad sokoldalú
tájékoztatót a *debreceni tanítóképző tízéves tapasztalatai és módszerjavító törekvései alapján*.
A számszerű adatok, a tantervi követelmények változásai, a vizsgarend alakulása, az eredmények
számbavétele során emlékeztet alsófokú oktatásunk néhány megoldatlan problémájára. Az tűnik
ki az adatok elemzéséből, hogy a levelező oktatás mint szükséges rossz, túlnyomóan az amúgy is
rosszul felszerelt falusi és tanyai iskolákat sújtja. A levelező hallgatók nagy része ugyanis ezekben
az iskolákban kezdi pályafutását megfelelő szakmai és pedagógiai ismeretek nélkül. Vizsgákra
való felkészülésük körülményei a lehető legrosszabbak. És ha végül is sikerül megszerezniök az
oklevelet, igyekeznek mielőbb elhagyni az iskolát, amely elindította őket. Ezzel, amint a szerző
rendkívül érzéketlenül megfogalmazta, előről kezdődhet a körforgás, a kisiskola ismét próbál-
kozhat új, képzés nélküli tanítók beállításával. A tanulmány befejezéseket megszivlelésre igen
méltyó javaslatokat tesz a fennálló problémák megoldására, illetve enyhítésére.

A kötet befejező tanulmánya népművelési tárgyú, s benne MOLNÁR IMRE intézeti tanár
(Debrecen) N. K. KRUPSZKAJA népművelési tevékenységéről emlékezik. Tanítóképzőkben, ahol
a népművelés a szaktárgyi képzés szerepét tölti be, komoly érdeklődésre tarthat számot a neves
szovjet pedagógus nézeteivel és tevékenységével való ismerkedés. A viszonylag rövid összefoglalás
is meggyőzhet bennünket arról, hogy Krupszkaja gondolatai a népművelés céljáról és fel-
adatairól, a népművelőképzés tartalmi és szervezeti kérdéseiről má sem évültek el.

Az egész kötet tartalmi gazdagságával, tudományos igényességével és a tanítóképzés tényleges
szükségleteihez igazodó szándékaival nemcsak az egyes szerzők jó felkészültségét dicséri, de a
szerkesztés gondosságát és szakszerűségét is. Apró nyomdahibái eltörpülnek tartalmi és pedagógiai
értékei mellett.

SOMOS LAJOS

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE. SECTIO PAEDAGOGICA ET PSYCHOLOGICA

Szerkesztette *Ágoston György és Duró Lajos*
Szeged, 1971. 14. kötet. 198 oldal

Megjelent a József Attila Tudományegyetem neveléstudományi és lélektani tanulmánygyűjte-
mény-sorozatának 1970—1971. évi kötete. Témáinak szigorúan átgondolt rendjét bevezeti egy
nemzetközi távlatú tervezet a pedagógiai kutatásokhoz szükséges kooperációra; követi ezt a
teljes személyiség kialakításának koncepciójában tényezőként szereplő esztétikum elemzése;
cikk nyújt globális képet — főleg a külföldi olvasó számára — a tanulók egésznapos iskolai tar-
tózódásának magyarországi formáiról és pedagógiai tartalmáról; átfogó jellegű a bezárólag 30
éves, tehát fiatal értelmiség egészét egy földrajzi egységen keresztül reprezentáló csoport vizs-
gálata, hogy mennyire találták meg életpályájukon azt, amit főiskolás, egyetemista éveikben
elképzelték róla, elvártak, s a szerző kiemeli a vizsgálatból külön a pedagógusok életérzésére
vonatkozó adatok tanulságait; végül mintegy nagyítóüveg alatt látjuk egy vizsgálat részleteiben,
hogy ma hogyan, mennyire találták meg legényesül egy lényeges, sőt leglényegesebb faktor, ti. a tanítónak,
tanárnak a tanulók személyiségéről, egyéni fejlődésvonaláról alkotott képe az iskolai nevelő-
munkában.